

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 330.322:330.111:001.4

Проф. О.Є. Кузьмін, д-р екон. наук;
асист. О.О. Бонецький – НУ "Львівська політехніка"

ДОВІРА ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Виявлено наявність економічного змісту у слові "довіра". Довіра базується на знанні об'єкта і здатності передбачати, прогнозувати чи впливати на його діяльність, що підтверджується досвідом взаємодії з ним. Економічну довіру розглянуто з позицій як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства. Встановлено, що економічна довіра характеризує впевненість, або надію людей на наслідки економічних процесів, зокрема у грошово-кредитній, інвестиційній, управлінській та інших сферах господарської діяльності.

Ключові слова: економічна довіра.

Економічна криза нагально поставила питання про довіру населення до фінансово-кредитної та грошової систем України. Як наслідок, рівень довіри до чужих валют вищий, ніж до власної, хоча має бути навпаки.

Постановка проблеми. Слово "довіра" застосовувалося здебільшого у соціології, політології та інших науках, проте це слово українці почали частіше згадувати саме в період кризи. Мета дослідження – виявити у слові "довіра" економічний зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У докризовий період деякі комерційні банки, розширюючи свою діяльність, визнали формування широкого розуміння фінансових послуг і довіри до банків частиною власної стратегії [6, с. 72-73], а Національному банку України рекомендовано (із врахуванням міжнародного досвіду) через реалізацію комунікаційної політики підвищити рівень довіри до монетарної політики [12, с. 53].

Однак, у період кризи, Л. Щукін заявив: "Зменшення довіри – це саме той час, коли позитивна репутація надійної і стабільної фінансової установи є основним капіталом будь-якого банку" [15, с. 24]. На його погляд, саме прорахунки українських банків у частині зв'язків з громадськістю спричинили зменшення довіри населення до банківської системи загалом. Рівень довіри до національних грошей зменшує високий рівень інфляції, який ще й до того провокує підвищення інфляційних очікувань, а поглиблює недовіру до гривні падіння її курсу [1, с. 11-12]. Для реалізації інфляційного таргетування потрібна (крім інших факторів) абсолютна довіра до дій центрального банку [7, с. 20].

Гривня виконує не всі функції грошей. Частину з них перебрали на себе іноземні валюти [10, с. 32-39], [2, с. 47]. Саме тим і пояснюється низький рівень довіри до національної валюти. Як наслідок, населення забирало депозити з банків, а ті, своєю чергою, призупинили кредитування [11, с. 4, 6].

Виклад основного матеріалу. Слово "Довіра" в українській мові має таке саме значення, як і довір'я. Так, у словниках української мови дано визначення: "Ставлення до кого-небудь, що виникає на основі віри в чийсь пра-

воту, чесність, щирість і т. ін. Влазити (влізти, вкрадатися, вкратися, втиратися, втертися і т. ін.) в довір'я – різними підступними діями, хитрощами і т. ін. домагатися довірливого ставлення до себе. Входити (увійти) в довір'я – домагатися довірливого і доброго ставлення до себе" [9, с. 790; 13]. Відповідно "довіряти, довірити 1. Вірити кому-, чому-небудь, покладатися на кого-, що-небудь. 2. Виявляти довір'я, доручати, передавати кому-небудь когось, щось. 3. Ділитися з ким-небудь своїми думками, таємницями і т. ін." [13].

Крім того: "Віра – упевненість у здійсненні чогось, довіра, визнання існування Бога, чогось надприродного" [4, с. 75]. Зокрема, Йозеф Хабер вважає "однією з головних причин кризи віру в ідею Мільтона Фрідмана про вільний ринок, який повинен сам усе врегулювати" [14, с. 9]. На його думку, припущення Фрідмана не збулися.

В Енциклопедії сучасної України написано: "Довіра соціальна – впевненість у надійності соціального об'єкта, що ґрунтується на уявленні або знанні про нього і пов'язана зі здатністю передбачати, прогнозувати чи впливати на дії цього об'єкта, контролювати його діяльність. Уявлення про об'єкт формується на основі досвіду взаємодії з ним, а також у процесі комунікації, коли інформація про об'єкт транслюється безпосередньо ін. людьми або опосередковано через ЗМІ, книги, фільми тощо. Таким чином довіра соціальна базується на синтезі власного та групового, досвіду уявлення про об'єкт і пов'язана з певними очікуваннями відносно нього. Поняття "довіра" використовують у різних галузях науки. Економісти тлумачать довіру як узагальнений спосіб зменшення вартості трансакцій (особливо вартості надій, захисту інформації та встановлення умов обміну) в ринкових умовах" [5, с. 190].

Отож, довіра базується на впевненості у надійності об'єкта. До того ж, ступінь надійності обирається наперед. У теперішній час рівень довіри до грошово-кредитної системи знизився. Можна говорити про зменшення надійності гривні і банківської системи. Тому якщо знижується рівень довіри, то можна говорити про ставлення до чого-небудь, яке втрачає віру у його правоту. В.Д. Лагутін, Т.О. Кричевська вважають, що найбільш концентрованим виглядом довіри є гроші [8, с. 36], адже саме у монетарній сфері проблема довіри є найважливішою для наукового дослідження. Вони вважають, що "довіру можна розглядати як певні очікування, які виникають на основі віри" [8, с. 37]. А там, де віра, там і надія. На рівень довіри впливає досвід. Якщо покладені надії не справдилися, то рівень довіри зменшується, і навпаки.

Міжособистісна довіра знаходить відображення у довірі до соціально-економічних інститутів в тих географічних межах, де існує прямий взаємний вплив зовнішнього середовища на об'єкт довіри і навпаки. Виходячи із цих тверджень, можна стверджувати, що низький міжособистісний рівень довіри, що знижує рівень довіри до соціально-економічних інститутів, виливається у низькому рівні довіри до національної валюти, банківської системи, національного фінансового ринку і його інструментів походження.

Беручи до уваги твердження: "Довіра займає проміжну позицію між знанням і незнанням, вона є передумовою відносин обміну в сучасному суспільстві. Довіра виникає у рамках певного суспільства як очікування того, що

його члени будуть поводити себе нормально й чесно, виявляючи готовність до взаємодопомоги відповідно до визнаних у суспільстві норм" [5, с. 190], можна сказати, що за низького міжособистісного рівня довіри в межах певної держави, фізичні і юридичні особи більше довірятимуть результатам діяльності інших національних груп. Це виливається в більшій довірі українців до долара США і євро (як до засобу заощадження), ніж до гривні, більшій довірі до деяких товарів іноземного походження, ніж до українського тощо.

Зокрема, починаючи із 2000 р., гривня почала укріплювати свої позиції. Розвивалося споживче кредитування. У докризовий період товари іноземного походження (імпорт) банки кредитували як у гривнях, так і в доларах США, що свідчить про довіру до національної валюти з боку банків і фізичних осіб. У кризовий період гривня стрімко девальвувала (четверта чверть 2008 р.) і цим самим підірвала довіру до себе як до засобу нагромадження (цю функцію перебрали долар США і євро). Це сталося через невиправдані надії щодо гривні. Відновити довіру можна буде лише згодом (присутній фактор часу). А тепер, як вважають експерти [8, с. 39], "виникає спотворена ситуація: купівельна спроможність національних грошей визначається не кількістю та якістю товарів і послуг, які можна купити на внутрішньому ринку, а їх номінальним курсом щодо американського долара, попит на який штучно завищений".

Для відновлення довіри до гривні потрібна довіра до банківської системи – довіра до її верхнього рівня (Національного банку України) і нижнього – комерційних банків, з якими планують співпрацювати фізичні і юридичні особи. Для НБУ це досягається шляхом "реалізації стандартів відповідальності" [7, с. 20], розроблення і впровадження комунікаційної політики [12, с. 53], "чіткого законодавчого визначення основної цілі НБУ" [3, с. 11]. Для комерційних банків – шляхом розроблення і впровадження власної інформаційно-комунікаційної політики [15, с. 26], а також шляхом реалізації їхньої соціальної ролі [6, с. 71].

Загалом, довіру можна розглядати з таких позицій: довіри до грошової одиниці, довіри до інструментів фінансового ринку, довіри до продукції вітчизняних підприємств, довіри до колективу, довіри до стабільності національного законодавства, довіри до контрагентів з позицій виконання ними своїх зобов'язань, довіри до результатів НДДКР тощо.

До видів економічної довіри можна віднести таке:

1. З позицій зовнішнього середовища:

- довіра власників до підприємства загалом;
- споживачів до продукції підприємства;
- постачальників до фінансової надійності підприємства;
- фінансово-кредитних установ до підприємства;
- державних органів влади до підприємства;
- до ресурсів (матеріальних, фінансових, енергетичних, інструментальних та ін.) тощо.

2. З позицій внутрішнього середовища:

- працівників різних категорій до своїх керівників;
- працівників підрозділів один до одного;

- керівників до робочого колективу (на різних рівнях управління) тощо.

Висновки і рекомендації. Можна підсумувати: термін "довіра" має такий економічний зміст: довіра – це впевненість у надійності економічного об'єкта, що ґрунтується на уявленні або знанні про нього і пов'язана зі здатністю передбачати, прогнозувати чи впливати на дії цього об'єкта і проявляється у: 1) впевненості, або надії, що інвестовані в активи заощадження, як мінімум, не втратять своєї вартості і повністю здійснять функцію заощадження; 2) впевненості, або надії, що у процесі експлуатації активи принесуть очікуваний рівень доходу; 3) впевненості, або надії, що соціально-економічні інститути, у які вкладено заощадження, вчасно і в повному обсязі виконають взяті на себе зобов'язання; 4) надії, що складеться потрібна ситуація.

Вияв довіри простежується у ставленні до об'єкта. Тому, якщо ставлення змінилося у кращому напрямку, то можна говорити про збільшення рівня довіри до нього.

Перспективи подальших досліджень. У засобах масової інформації в рубриці "Економіка" вживається слово "довіра", однак економісти говорять про рівень довіри. Надалі варто дослідити фактори, які впливають на цей рівень.

Література

1. Береславська О. Чинники курсової нестабільності в Україні // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 8-14.
2. Бонецький О.О. Дослідження грошових агрегатів в Україні / О.О. Бонецький, В.М. Кашишин // Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 18-21 листопада 2009 р. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – 287 с.
3. Відновлення фінансової стійкості банківської системи України: антикризові заходи // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 3-11.
4. Головашук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. – К. : Вид-во "Наук. думка", 2004. – 448 с.
5. Енциклопедія Сучасної України / НАН України; Наукове товариство ім. Т. Шевченка; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України / І.М. Дзіба (ред.). – Т. 8: Дл–Дя; А–Г. Додаток. – К. : Державне голов. підприємство республіканського виробничого об'єднання, 2008. – 716 с.
6. Єгоричева С.Б. Соціальна роль і соціальна відповідальність комерційних банків // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 70-75.
7. Костюк О. Проблеми монетарної комунікації в контексті перспектив реалізації інфляційного таргетування // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 20-27.
8. Лагутін В.Д. Монетарна політика в трансформаційній економіці: довіра, стратегія, механізми реалізації : монографія / В.Д. Лагутін, Т.О. Кричевська. – К. : Вид-во Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 269 с.
9. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О.Т. Сліпушко. – Т. 1: А–Є. – К. : Вид-во "Аконіт", 1998. – 910 с.
10. Паливода К. Доларизація грошового обігу як гальмо інвестиційної активності в Україні // Банківська справа. – 2009. – № 5. – С. 32-39.
11. Петрик О. Фінансова криза в Україні та заходи щодо її подолання // Вісник НБУ. – 2009. – № 8. – С. 4-10.
12. Романчукевич В. Проблеми та перспективи висвітлення грошово-кредитної політики НБУ (комунікаційний аспект) // Вісник НБУ. – 2008. – № 4. – С. 52-55.
13. Словник української мови. – У 11-ти т. – Т. 2: Г–Ж / под ред. П.П. Доценко, Л.А. Юрчук. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1971. – 550 с.
14. Стабільність системи – надійна протидія фінансовій кризі // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 8-9.
15. Щукін Л. Інформаційні загрози для банківської системи: уроки українського антикризового PR // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 24-27.

Кузьмин О.Е., Бонецкий О.О. Доверие как экономическая категория

Обнаружено наличие экономического содержания в слове "доверие". Доверие базируется на знании объекта и способности предусматривать, прогнозировать или влиять на его деятельность, которая подтверждается опытом взаимодействия с ним. Экономическое доверие рассмотрено с позиций как внутренней, так и внешней среды предприятия. Установлено, что экономическое доверие характеризует уверенность, или надежду людей на последствия экономических процессов, в частности в денежно-кредитной, инвестиционной, управленческой и других сферах хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: экономическое доверие.

Kuz'min O.Ye., Bonetskyi O.O. Trust as economic category

The economic sense of the word "trust" has been discovered. The trust is based on knowledge of an object and ability to forecast or influence on its behaviour. Its fact is confirmed by interaction experience. Different types of economic trust are viewed from positions of both internal and external environments of an enterprise. It was stated that economic trust characterizes confidence or hope of people on the consequences of economic processes, in particular in monetary, investment, administrative and other spheres of economic activity.

Keywords: economic trust.

УДК 336.22

**Проф. А.І. Хоронжий, д-р екон. наук;
магістрант О.А. Луцишин – Львівська КА**

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ СТАНОВЛЕННІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Розглянуто суть державного регулювання діяльності підприємств, основні його напрямки та форми застосування. Також представлено найкращі, на наш погляд, шляхи вдосконалення державного впливу на фінансово-господарську діяльність в сучасних умовах, зі врахуванням основних аспектів ринкового середовища.

Ключові слова: державне регулювання діяльності підприємств, податки, податкова система, фінансові важелі, бюджетне інвестування, підприємство, підприємницька діяльність.

Вступ. Криза в економіці України значно актуалізувала питання щодо здійснення контролю та регулювання діяльності підприємств різних форм власності. Негативні тенденції стали набувати загрозливого характеру. Це особливо стосується малого бізнесу. Адже у сучасних умовах малий бізнес є елементом нового ринкового середовища, а також передумовою формування нових економічних відносин в Україні.

Однією з найважливіших причин соціальної та економічної кризи в Україні, які призвели до серйозних втрат в економіці, стала недооцінка ролі державного регулювання діяльності підприємств як найпотужнішого та основного економічного важеля впливу на весь економічний процес у державі. Становлення ринкової економіки потребує розроблення нової системи державного регулювання діяльності підприємств, особливо це питання є актуальним на фоні сучасного розбалансованого, нестабільного та непередбачуваного економічного сектора, який просто потребує застосування нових ефективних важелів впливу.